

IHRAVÉ ČÍTANIE PRI RIEČKE MYJAVE

MEDZINÁRODNÝ FOLKLÓRNY FESTIVAL
MYJAVA

IHRÁVÉ ČÍTANIE PRI RIEČKE MYJAVE

Zborník detského folklóru z Myjavy a okolia

Myjava 2021

ihravé čítanie
pri riečke myjave

myjava 1986

Reedícia zborníčka bola pripravená pri príležitosti 61. ročníka Medzinárodného folklórneho festivalu Myjava 2021. Reedíciu sme obohatili o ilustračné fotografie. Historické sú od autora Vojtecha Mihálika (zachytil festivalový program Detský rok z roku 1986) a súčasné z natáčania tohtoročného rovnomenného festivalového programu autoriek L. Šútorovej Konečnej a J. Pakosovej.

Znotovanie vybraných detských piesní k hrám pripravili M. a J. Kučerkové.

V rámci editovania pôvodného zborníka sme obsahovú stránku zachovali v celosti, znotované piesne sme preradili zo záveru zborníka ku konkrétnym hrám. Niktoré z hier autori zapísali už v ich scénickej podobe, preto je potrebné vnímať ich s určitým nadhľadom.

Veríme, že bude tento zborník inšpiráciou nielen pre vedúcich detských folklórnych súborov, ale aj pre učiteľov v základných a materských školách. Prajeme vám príjemné čítanie!

Katarína Mičicová

Zborníček ľudových riekaniek, hier, tancov, hádaniek a pranostík je výberom z detského folklóru Myjavy a severného Záhoria. Vznikol z materiálov, ktoré boli zozbierané v celoslovenskom detskom hnutí „Pri prameňoch krásy“ a doplnený bol zápismi vedúcich detských folklórnych súborov v tejto oblasti. Približuje vám pestrú škálu folklórnych textov, ktorými si deti spestrovali voľné chvíle pri práci a zábave a mnohokrát si nimi obohacujú svoje detstvo i dnes.

Daniel Luther, CSc.

Dňa 12. 2. 1980 zaslal vedúci súboru Kopaničiarik Štefan Jeriga materiál, „ktorý“, ako píše, „sa nám podarilo zozbierať v rámci hnutia Pri prameňoch“. Sú to zábavné hry, s ktorými si deti na myjavských kopaniciach krátili a spríjemňovali dlhé zimné večery.

V týchto hrách išlo výslovne o zabavenie a vyvolanie smiechu. Niektorá z nich, ako klobúková, preťahovanie a na vojakov, používala pre pobavenie i dospievajúca mládež a dospelí. Názov a opis týchto hier je nasledujúci: Na vojakov, Čarovanie, Hra na sliepku, Preťahovanie, Schovávanie, Šusterská a Klobúková.

Na vojakov

Chlapčenské hra pre 4–10 chlapcov. Chlapci si spomedzi seba zvolia veliteľa, ktorý prevezme ich velenie a na určitý čas sa z nich stanú vojaci. Podriaďujú najmä poradovú prípravu, t. j. obraty na mieste, za pochodu, pochodovanie v radoch, ďalej úprava osobného výstroja, podávanie hlásenia, ktoré býva nezmyselné, za čo potom nasleduje pokarhanie a trest vo forme cvikov, ako napr. drep, vztyk, k zemi atď.

Medzi týmito jednotlivcami sa vždy nájdu takí, čo majú slabšie reflexy a reagovanie, a to vyvoláva zmätok, na ktorý divák reaguje smiechom.

Čarovanie

Hra, ktorú sa hrajú chlapci a dievčatá spoločne v neobmedzenom počte.

V tejto hre jednotlivec alebo skupina „sa snaží“ presvedčiť iného alebo inú skupinu o čarovnej moci slov, ktorými sa podarí premeniť čarovaním obyčajný vlas na zlatý. Čaruje v nádobe (najlepšie lavór), v ktorej je voda, a vlas sa ponorí do nej. Čarodejník si vyžiada absolútny pokoj a sústredenosť pohľadov na vlas. Čím bližšie k lavóru majú všetci hlavy, tým lepšie sa čarovanie vydarí.

Čarovník viackrát za sebou vraví čarovné slová: „Čáry, máry, hadraka, dabraka!“ a medzi tým nabáda posledných zúčastnených k absolútnemu sústredeniu a pokoju. Keď to dosiahne, pridáva k predchádzajúcim čarovným slovám: „Nech sa toto kúzlo stane pre draka!“ a otvorenou dlaňou člapne do vody, ktorá ošpliecha všetkých zvedavých. V tom okamihu všetci pochopia podstatu čarovania, že ich vlastne oklamali.

Na sliepku

Je to spoločná hra chlapcov a dievčat v neobmedzenom počte.

Hru vyvolávajú chlapci, ktorí sa chcú presvedčiť o šikovnosti dievčat; či budú z nich v budúcnosti šikovné gazdinky. Ich úlohou je chytenie živej sliepky do rúk. Sliepku predstavuje chlapcova hlava. Hra prebieha takto:

Dvojica dievča - chlapec sa postaví čelom k sebe na krok vzdialení. Dievča predpaží ruky na šírku pliec. Chlapec sa usiluje hlavu dostať nadol a nahor medzi jej dlaňami.

Dievča nesmie zmeniť vodorovnú polohu rúk a jedine v tejto sa usiluje chytiť chlapcovu hlavu, ktorá predstavuje sliepku.

Chlapec pritom napodobňuje hlas sliepky, v čom mu pomáhajú ostatní chlapci, a naznačuje hlavou pohyb smerom buď nadol, alebo nahor podľa toho, kde sa nachádza. U dievčaťa to vyvoláva reflex, ktorý dáva povel rukám na chytenie. Na pohľad to vyzerá jednoducho. V skutočnosti je to oveľa ťažšie. Z hry sa môže vytvoriť súťaž, ktorá gazdinka chytí najrýchlejšie a najviac sliepok.

Preťahovanie

Chlapčenská silová hra pre neobmedzený počet. Ide v nej o vyskúšanie sily s ostatnými partnermi.

Opis hry je nasledujúci: Dvojica chlapcov si sadne do rozloženého protisedu (dotýkajú sa chodidlami), predpažia a spoločne uchopia krátku

palicu a usilujú sa jeden druhého pretiahnuť na svoju stranu.

Víťazom sa stáva ten, kto protivníka zdvihne zo sedu a pritiahne k sebe. Podmienkou je nepokrčiť nohy a nepustiť sa palice. Víťazstvo nad dvomi či tromi jednotlivcami často viedlo jednotlivca k namyslenosti, že je tým najsilnejším, a preto si ho v kolektíve zvolili za staršieho. Ešte urobia jedno kolo s tým, ktorý ho pretiahol, a pritom mu nebadane podstrčia lavór s vodou pod zadok, druhý ho nebadane pustí, a on člapne zadkom do lavóra.

Schovávačka vajíčka

Typická spoločná hra, v ktorej deti niečo hľadajú - v tejto hre je to vajíčko, ktoré má kolektív ukryť tak, že ho určený kamarát nemôže za určitý čas nájsť.

Hru vyvoláva chlapec alebo dievča, ktorý sa vopred dohodne s iným kamarátom, kde to vajíčko bude schované. Vajíčko schovávajú niektorému chlapcovi pod klobúk - obyčajne to býval typ, ktorý sa priveľmi vystatoval a usiloval sa dať najavo, že on je čosi viac ako ostatní. Ten, čo má vajíčko hľadať, odíde sa schovať, aby akože nevidel, kde ho ostatní ukryjú. Zatiaľ onomu (nič netušiacemu) chlapcovi skryjú vajíčko pod klobúk.

Zavolá sa hľadajúci, a ten predstiera, že vajíčko nemôže nájsť a hľadá ho tam, kde nemá, až sa nebadane priblíži zozadu k určenému a otvorenou dlaňou mu buchne po klobúku, pod ktorým by sa mu malo na hlave rozpučiť vajce.

Šusterská

Chlapčenská hra v neobmedzenom počte, môžu sa ju však hrať i dievčatá.

Hru vyvoláva jednotlivec alebo dvaja, ktorí sa usilujú z prítomných vybrať záujemcov o veľmi vážene šusterské remeslo. Opis hry je takýto:

Ak uvedený jednotlivec má dostatočný počet záujemcov (najmenej všakmusia byť dvaja), oznámi im: „Ja budem šuster a vy ste moji pomocníci - učni! Vašou úlohou je byť čo najpozornejšími a dávať čo najväčší pozor, keď vám budem vysvetľovať náplň a opis práce. Každú nepozornosť budem trestať.“

Potom odovzdá každému varešku alebo krátku paličku, učni si pokľaknú vedľa neho. Učeň po pravej strane na pravé koleno a po ľavej strane na ľavé koleno, majster urobí drep (sadne si na stolček); medzi nohy si dá nejakú topánku alebo krpec a začne vysvetľovať. Učni držia varešku v ruke (ktorá je bližšie k majstrovi) nachystanú k úderu. Keď ich majster udrie po kolene, oni ho majú právo s vareškou alebo paličkou udrieť po tej ruke, ktorou ich udrel. Majster sa stálym vysvetľovaním usiluje odpútať pozornosť, a tým využije možnosť udrieť učňov po kolenách.

Učni však môžu udrieť len nad svojim kolenom vo zvislej polohe. Je umenie udrieť majstra po ruke, a tak po viacerých úderoch sa učni vzdávajú remesla a na ich miesto prichádzajú iní. Iba z toho bude dobrý šuster, ktorému sa podarí majstra po ruke udrieť. Hra pokračuje podľa záujmu.

Klobúková

Zábavno – tanečná hra prevažne chlapčenská, ale často sa do nej zapájali i dievčatá. Opis nepokladám za potrebný, keďže hra je už známejšia (bratie susedovho klobúka a kladenie si ho na hlavu v drepe, za chodu, pri tanci, v stojí).

Informácie o hrách podali Ján Zima, 57-ročný z Myjavy, a to č. 2, 3, 4, 5, 6 a Štefan Jeriga z Poriadia č. 1 a č. 7.

„Spomenuté hry som videl hrať na svadbe v roku 1960 na Starej Myjave.“

Mazúrka

*Máme kuchárku – dupy, dup!
krupicu varí – dup, dupy, dupy,
nemíšala ju – dup, dupy, dupy,
prihorela ji – dupy, dup!*

Myjava 1976

*Sneh je siatinám,
dobrá perina.*

*Zima bez ledu,
kaša bez medu,*

*Keď rastne v januári tráva,
v júni bude huadovat kráva.*

*potok bez ryby,
sú samé chyby!*

Sekule 1974

Sekule 1976

*Keď na Vincenta (21.1.) komár poletuje,
statek aj suámenú strechu spotrebuje.*

*S každým vedrom hnojnice
vyteká pol zlatky do blata ulice.*

Sekule 1979

Bošáca

Únor bíly pole silí.

*Ak rolu nepovezieš
(nepohnojíš),*

*Na Gregora (12.3.)
každý sedliak čo neorá - ležiak!*

z role neodvezieš!

*Máš-li v marci lúku zatopenú,
potešíš sa senu!*

*Tak sa fašank kráci,
že sa nenavráci,
hej, už ty džíky puaču,
že sa nevyskáču!*

Šaštínske Stráže 1975

Deti v Brezovej vyrastali v hrách, na ktoré dnes už starší ľudia iba spomínajú. Na lúke napr.: chodili dokola a priberali do hry ďalšie deti piesňou:

*Slížence, slížence,
na štyri žgance;
málo nás, málo nás –
pot ty Beta medzi nás!*

Alebo na jar sedeli v rade a počas opakovanej riekanky hľadali drierko, ktoré malo jedno dieťa skryté v rukách:

*Hada, hada, hadula, kde je moja madula?
U karasa, u marasa, kde je moje zlaté prasa?
Cim, bom, buchty jest, už sme misu polízali,
Bete sme ništ nenechali!*

Toho pravého bolo treba nájsť vyčítaním:

*Eden, beden, kočka, hreben,
pán, cupi-lupi,
padali krúpy,
vyskoč ven!*

*Budte babičky veseulé,
už vám to letečko neseme!
Dajte nám vajíčko, lebo dvje,
šak vám to máličko ubudne!*

Kunov 1959

Známy súbor Sekulánek vedený ešte (v roku 1980) Máriou Kučerkovou, začlenil do pásma zostaveného z predjarných zvyklostí („Letečko“), sekulské piesne i piesne azda vytvorené či dotvorené vedúcou zberateľkou i choreografkou.

Ondrejka, 1982:932

Rubato **Moderato**

Le-to, le-to, le-to, le-to, le-to mi - lé,
le-to mi - lé, mo-je mi - lé le-to, des tak dú - ho,
Allegretto
le-to, by - uo, pre-mi-le - né le-to? V piv - ni - ci,
na la - vi - ci v čer - ve - nej ru - ži - ci
a v ma-lo - va - nej tru-hli - ci scho - va - né sem
by - uo!

Od korbáča vajcia dávaj,
 a keď nedáš šlahám,
 dávaj vajcia od korbáča,
 a keď nedáš, vyšlahám ťa,
 od korbáča vajcia dávaj,
 a keď nedáš, šlahám!

Ondrejka, 1982:942

Ale ani chýru neni o tej tu Klakanici,
 /: to sa enem Klakanicú strašá malé dzeci.:/

Rubato

A ja hle-dzím, o-hle-dám sa, vi - va - lu - jem
 o - či, že tu na mňa Kla-ka - ni - ca
 od nie - kach vi - sko - cí!

Myjavské porekadlá (Kopaničiarik 1986)

Horšie bolo a nechváleli...

Jak je škaredý, tak pekne pije!

Keď vzal čert gajdoša, nech vezme aj gajdy!

Jedenia bolo dost, len ponuky málo.

Zabol na to, jak na smrť.

Psie hrozno - psie víno!

*Ba hrubé drievko, vežové hodinky
a slamy do čižiem by si nechcel?*

Dobrých ľudí sa moc zmestí - a zlých ešte viac!

Je vás tu, jak hnilých hríbov.

*Ani vy, ani my, nemáme tolko chleba,
aby sme šeckým ľuďom huby zacpali!*

Štefan Jeriga

A dva dopredu

*A dva dopredu a dva dozadu
ja sa ti zatočím pječne pod pažú.*

Podbranč 1958

*Kadi chodzi má mamička,
tadi rosné bazalička,
kadi chodzá mój tatíček,
tadi róstne jahodníček.*

Sekule 1976

Kalamajka

*Kalamajka mik-mik-mik,
zabil slepku záhradník,
záhradníčka plakala,
že jí slépka skapala.*

Kunov – Podbranč 1958

Myjavec s Myjavcom jak prúty v zvíjancoch.

Z výskumov J. Kučerkovej, vedúcej súboru Sekulánek, jej matky Márie a „súboristov“ sa dozvedáme, že v Sekuliach bola obľúbená hra:

Na šuju

Deti sa vyčítankou „rozpočítali“ a „na koho vyšlo“, musel si vyzuť topánku, „kvoknúť“ do stredu kruhu spoluhráčov a zakryť si dlaňami oči. V kruhu musel byť párny počet účastníkov; mohli byť striedavo dievča – chlapec. Pri prvom spievaní si chlapci drepli a dievčatá za ním, napr. tancovali dvojúrok medzi-príkrokovu príložný a predupným zdôraznením na posledné zvolanie. Jedno dievča skrývalo šuju (topánku) nenápadne za chrbátom, takže kto „žmúril“, nemusel ani tušiť, kde je jeho topánka. Po poslednej otázke totiž musel hádať, u ktorej sa šuja nachádza.

Ak neuhádol, dostal ňou po zadku a žmúril znova; teraz však v menšom kruhu kľáčali dievčatá a s topánkou obiehali chlapci, keby žmúriaci ani na druhý raz neuhádol, „dostal pokutu“: Na celú pieseň musel napr. skákať na jednej nohe (to bola klekaná) alebo chodiť v drepe („kačacím krokom“) a podobne.

Ondrejka, 1984:211

Medzi súčasnými (1982) hrami („detské hry, ktoré sa ešte hrajú“) sa tu vyskytujú: Kráľu, kráľu, daj vojáčka, Na honičku (naháňačka), Oli-Olijanko (dievčenská), Na slepú babu a nasledujúce:

Ide Pešek okouo

Deti si v kruhu kvoknú; jeden chodí z vonkajšej strany kruhu a nebadane podhodí niekomu za chrbát napr. vreckovku alebo čiapku. Ak si to postihnutý všimne, schytí vreckovku a naháňa „Peška“, ak ho nechytí, kým ten dobehne na jeho miesto, úlohy sa vymenia. Ak sa niekto obzrie vtedy, keď je za ním Pešek, Pešek ho buchne po hlave. Hra sa opakuje, dokiaľ to hráčov baví.

Sekule 1982, Ondrejka 1984:211

Na hada

Deti sa pochyťajú za ruky a bežia za prvým, ktorý je „hlavou“ a poriadne kľučkuje hore –dolu (ako had). Posledný sa musí dobre držať, aby sa neodtrhol.

Sekule 1982

Na mačku a myš

Jedno z deti je mačka, jedno myš. Ostatné sa pochyťajú za ruky a utvoria kruh. Myš je na začiatku v kruhu a mačka vonku.

Mačka: Myšičko, myš, pod ke mje blíž!

Myš: Nepujdem kocúrku, lebo mja zíš!

Vtedy začne mačka, myš naháňať, usiluje sa za ňou dostať do kruhu. Deti v kruhu pomáhajú myške; keď jej hrozí nebezpečenstvo, prepustia myšku von a mačku dnu alebo mačke bránia dostať sa do kruhu za myškou. Ak sa mačke podarí chytiť myš, hra sa opakuje s novou mačkou a myšou alebo sa prvá mačka zmení na myš a len mačka sa vyberie iná.

Hra sa končí obyčajne, keď sa všetky deti vystriedajú.

Sekule 1982

Na nebo a peklo

Dve deti sa chytia za obidve ruky, stoja oproti sebe, tretie si ľahne chrbtom na spojené ruky. Pýtajú sa jej:

- *Cos piuua (piu)?*

- *Mléko.*

- *Des'ho vzauua?*

- *Na polici*

- *Číms'ho jedua?*

- *Užicú.*

- *Zasmej sa mi!*

- *Nechce sa mi!*

Tu „ležiaceho“ poštekli. Ak sa pri otázkach, alebo pri šteklení zasmee, ide do pekla; ak nie do neba. Keď sa takto všetci vyskúšajú, zakričia: „Čerci hoňá anđelú!“ – „Čerti“ potom naháňajú „anjelov“, a je to vlastne taká skupinová naháňačka.

Po „vyskúšaní“ všetkých sa nemusia naháňať, ale sa preťahujú „nebo“ a „peklo“, kto je silnejší.

Sekule 1982

Známejšie hry sú:

Na žmurkanú (schovávačku) **starší názov „na mriaganú“**

Žmúriaci je pri strome, na ktorý musí vždy „zatľcť“, ak niekoho nájde. Ak ho „zatľčie“ hľadaný, žmúri ešte raz.

Na čupkaná (naháňačka)

Ak si naháňaný stačí kvoknúť, nesmie ho chytiť naháňajúci, musí bežať za iným. Tieto hry sa však už hrajú málo, obyčajne len v škole na telesnej výchove ako oddych. Deti na ulici sa hrajú a bavia modernejšie - na indiánov, na vojakov, na formulu 1, bicyklujú sa, kopú futbal, hrajú vybíjanú, niekedy skáču cez švihadlo. Ak je na ulici dobrá partia, vyberú sa na drevo a urobia si táborák, robia si tam kultúrny program, tancujú, spievajú, počúvajú magnetofónové pásky. Toto je zvykom v Sekuliach „Na rádku“. „Rádčané“ si robievajú táboráky v „Jamách“ (voľakedy tam bola voda, dnes vlastne smetisko). Je zaujímavé, že to vždy zorganizujú deti, ktoré chodia do folklórneho súboru. V ich kultúrnom programe sa objavujú aj ľudové tance a piesne, ktoré sa naučili od iných súborov.

Vlastne sa aj hry prenášajú zo súboru na ulicu. Pri jednej príležitosti, keď sa bolo treba vyčítovať k naháňačke, vedeli si deti spomenúť iba na vyčítanku, čo sme sa učili v súbore...

Na Myjave, gazda chystajúc sa na jar, po prvý raz zapriahne statok do poľnej práce, gazdiná ide do maštale a tam strhne z hlavy volom alebo koňom retiazky, uviaže na ne svoj ručník z hlavy a za tým ručníkom vyvedie ich z maštale a drží ich, kým sú do voza nezapriahnuté.

V Trenčianskej oblasti, keď na jar vezú prvý raz hnoj zo dvora na roľu, zapichnú doň zelený jedľový vrchovec, aby sa sietie zelenelo. - I na Myjave gazda tým cieľom zapichuje do hnoja zelenú vetvičku jedľovú, z nej si podperí aj klobúk a koňom zastrčí za ohlávku (kantár) i na postroj (šíre), alebo volom na jarmo.

Sochán 1930

Na Brezovej kto na jar ide prvý raz orať, načrie do drevenej nádoby vody na brode potoka, namočí do nej na noc nevarené vajce a potom ráno hladí týmto vajcom po chrbtoch kone alebo voly do pluhu zapriahnuté, nehovoriac pritom ani slova. Potom voďu vyleje pred statok, kade má kráčať a prejsť pluhom, vajce však dá žobrákovi alebo cigánovi pre šťastie.

V Bošáci sa dievča teší na svojho milého, až príde s oračky domov:

*Svätý Juríčko, otvor políčko,
de môj milý pôjdze orať, zajtra ráničko.*

*Prišiel z oráňa, sadel podla mňa
Pôjdeš ty, moja milá, pôjdeš-li za mňa?*

Sochán, 1930

*S akým pluhom orali najprv?
(S novým)*

Pred Ďurom (24. apríla) chyteného motýľa viažu si trávnicie do plachát, aby ich nedostihli hájníci, keď idú na zakázané miesto trávu žať.

Bošáca – Socháš, 1930

V Bošáci dievčatá, idúc domov z pálenia svätajurského ohňa (23. apríla), keď ich vedie cesta okolo oziminy, raži alebo žita, váľajú sa po nich, aby na nich také vysoké stebľá narástli, aké sú ony vysoké. To gazdovia nielen nezazlievajú dievčaťom, ale rána ešte i pochvaľujú: „Ej, ako mi dievky tú reť pogúľali.“ Alebo: „Ej, ale mi pogúľali reť!“

Socháš, 1930

Riekanky pri pasení husí

*Stará moja, pas sa,
navarím ty massa!
Keď sa pásty nebudeš,
maso jesty nebudeš!*

*Žiburenky moje,
napásajte vole,
keď sa napasete,
domov polezete!*

Moravské Lieskové 1961

*Kač domu, kač,
volala vás mac.
Vyžeň kačky na mláčky,
naj zbierajú drobáčky!*

*Kač domu, kač,
volala vás mac!*

Šaštín 1974

Vrabec: *Byl tu čert?
Byl, byl, byl!
Kedy?
Čil, čil, čil!
Ach, de som byl,
Čo bych mu bol pohodil !
A vzal nekerého?
Vzal, vzal Filipa, Filipa!
Erdek sta, najlepšieho chlapa!*

Škovránok: *Ševče, budeš toto?
Ševče, budeš toto?
Strýče, sedláče,
Slama ty z boty trčí, trčí, trčí!*

Moravské Lieskové 1961

Krik šarvancov na prvých spievajúcich škovránkov:

*Hotuj bič, pohonič, sej,
sedliačik, sej!*

Volá škovran a s ním drôbež:

*Orieš, orieš?
Or, sedlák moj - ak nebudeš orati, budeš na rok žobrati!*

Z myjavských vyčítaniek

*Ej, beda, prebeda,
stretol otec medveda
a mamička medvedicu,
skovali sa za jedlicu!*

*An, tan, tes, ty si starý pes!
A ja malá veverička,
utečiem ti do hájička,
a ty za mnu bež!*

*Eden, beden, trafika,
mamka bije Janíka,
Janík kričí, že to boli,
ale mamka nepovolí!*

*Skákal pes,
cez zelenú lúčku,
cez oves,
stratil pán, tulipán,
pani rukavičku.
Kdo hu má,
nech hu dá,
nech hu pani nehladá!*

*Jeden, dva, tri,
štyria páni,
je tu jeden medzi vámi,
čo sa farbí bylinami,
cupa, lupa, chren,
to je veru ten!*

*Eden beden mačka,
hrebeň, páni dupy,
padali krúpy,
a ty vystúp von!*

*Jeden, dva, tri, štyri, pet,
u kováča sinokvet,
dievča plače bude den,
na koho to slovo padne,
ten musí íst ven!*

*Dú, dú, pod vođu,
pod zelenú jahodu,
krava ryčí pod dubom,
zhovára sa s holubom:
A ty milá holubička,
vyjdi z kola von!*

*Stojí vrba pri potoku,
na nej visí zvon,
na koho to slovo padne,
ten musí íst von!*

*Jeden, dva, tri,
my sme bratri,
jeden je tu medzi nami,
čo sa schoval do tej slamy,
nech je to ten, lebo ten,
vyhodme ho z kola ven!*

Štefan Jeriga 1986

Na riekanku „Sedzí vlk na cesce“ chlapci ostávajú sedieť, dievčatá vstávajú a upravujú si šaty. Chlapci posmešne napodobňujú šitie topánok. Dievčatá volajú chlapcov, aby sa hrali spoločne: „Sedzí vlk na cesce“.

Ondrejka, 1985:481

Pohybové vyjadrenie riekaniek si možno obohatiť podľa vlastnej tvorivej fantázie.

„Gdo nám pomôže“ - dievčenská tanečná hra

Prichádzajú nové dievčatá pochytané za ruky a chodia hladkou kolesovou chôdzou a volajú ostatné dievčatá do tanca. Dievča, ktoré sa pridá, prekríži ruky a chytí sa poslednej v zástupe voľne sa pohybujúcej po javisku. Keď sa všetky pridali do kruhu, „veniec je zapletený“, od radosti dievčatá rozkrúčia kruh behavými preskokmi.

Potom začnú dievčence „veniec rozpletať“; prvá, ktorá sa rozplietla, si sadá na zem, Dievča, čo sa prvé „rozplietlo“, si vyberá dievča, s ktorým chce tancovať. Dievčatá sa pohybujú v zástupe za sebou, chôdzou rovnomerne vyperovanou váhou. Keď si dievča vybralo partnerku, tancuje s ňou vo valčíkovom (zatvorenom) držaní ľudový polku (6x) a striedavé kroky poskočné v krútení na pieseň „Vyber si do je z pjeci“.

Ostatné dievčence im tieskajú do rytmu.

Socháš, 1982:501

Keď sa pieseň opakuje, všetky dievčence utvoria dvojice a tancujú polku.

Jedno dievča pri rýchlom krútení spadne. Ostatné k nej pribehnú a navrhnu inú hru, a to „na prasa“. Určia si jedno dievča za „hádača“, to sa postaví k ostatným dievčatám chrbtom na ľavú stranu javiska a zakryje si oči.

Socháš, 1982:511

Dievčatá sa posadia, niektoré voľne stoja v malom, plytkom polkruhu na pravej strane javiska. Tak sa začína detská hra so schovávaním kamienka. Jedno dievča schováva kamienok ostatným dievčatám do dlaní, ktoré ich majú v predpažení. Keď je kamienok schovaný, zavolajú „hádača“ a ten na riekanku „Hádaj, hádaj, hádaču“ hľadá kamienok; uhádne, kto ho má.

*Hádaj, hádaj, hádaču,
kolko pečú pagáču!
Já bych rada hádaua,
u koho bych zbadaua:
U Marasa, u Karasa,
daj ty pani zlaté prasa,
a ty Kačko pot!*

Hra sa ešte raz opakuje, ale v tom priletí medzi dievčatá handrová lopta a hra sa preruší.

Dievčatá sa dohadujú, akú hru sa budú s loptou hrať. V tom si po loptu pribehne chlapec a žiada si ju, ale dievčatá mu ju nechcú dať, tak sa začne naháňačka o loptu. Chlapec je však šikovný a skoro loptu má. Zavolá ostatných chlapcov a vyvolá ďalšiu hru „na babu“

Utvorí sa kruh a do stredu kruhu si stane jedno dievča, ktorú sa chlapci usilujú „vybiť“, keď sa im to podarí, je veľké sklamanie. Dievča, ktoré bolo „vybité“, vyvolá ďalšiu hru s loptou vyčítanku a položí loptu do stredu kruhu.

*Ededen-bededden,
tin, tin, tá,
hajdá, šmatka,
niti má,
lá lá lomadij,
baran ezedik!*

Na záver vyčítanky sa vyvolá meno dieťaťa, na ktoré vyšla vyčítanka. Ostatné deti sa rozprchnu po javisku. Vyvolané dieťa rýchle chytí loptu a zakričí: „Stoj!“ Všetky deti musia zastať a stáť ako sochy. Ten, kto má loptu, usiluje sa vybiť /trafiť/ jedno z detí, ktoré stoja ako sochy. Materiál je z obcí Láb a Studienka. Zapísal ho A. Moži a Z. Mohnaczká.

V marci aj tá zima žije, aj pluh už zem ryje.

O Gábore (24. 3.) i ostatný sedliak ore.

Tak tí starí vravia, že sa mu toho chce, sťa kňazom orania.

Ktože orie s jedným volom? Ten, čo mu ide gazdovstvo dolu vodou!

Kto kravičky priaaha, nech z Myjavy (rieky) mliečko ťahá.

Slama, seno je pre meno - ovos vozí voz!

Trikrát si aj zem povoz a tri razy chlieb odkroj!

Nebyť oráča, nebolo by ani koláča.

Kto na vranách oral a s vrabcami mlátil, rýchle dosedláčil.

Okolie Malaciek

Brezen za kamna vlezem, - duben ešte tam budem!

Ženba ako sejba: včasná často sklame a pozdná vždycky.

Kto nezaseje, zrna nenaveje.

Kel tú plevu do brázd hodiš, tak ty tú burinu, nie obilie skosiš!

Sneh dubnový zem pohnojí.

Suchý apríl, mokrý máj - bude žitko ako háj!

Ak padal sneh v máji, bude hojne trávy.

Studený máj, na poli raj.

*Jáňané a Sekulané Urbana (25. 5.) si ctite, je to patrón vinohradú,
proto vínko pite!*

Keď sceš jest ohárka, zasadz ho na Marka (25. 4.)!

Sekule 1974

Drevo sa líscím odíva, sláviček v kroví spíva.

Sekule 1975

Vedúci súboru Kopaničiariak Štefan Jeriga v roku 1976 zapísal na Myjave viac archaických hier:

Na žabáka

Chlapčenská hra, ktorá sa najviac hrávala pri drápačkách. Pri hre chlapci znázorňujú pohyb žaby. Skáče sa pomaly, v 2/4 takte.

Štvorica podpor ležmo vpredu s hlavami do stredu kruhu; znázorňujú skákanie žaby na mieste. Po tomto zase menia motív, a to tým spôsobom, že najprv ide proti sebe nadhadzujúca sa dvojica 1. a 3., pritom prvý podlieza a tretí ide vrchom.

Keď si vymenia miesta /kde bol tretí, tam je prvý a kde bol prvý, tam je tretí/, ide zase druhá dvojica, t.j. 2. a 4., takisto ako predošlá. Po ich výmene znovu ide dvojica prvá – tretia, len s tou výmenou, že ten, čo prv podliezal, ide na druhýkrát vrchom. To isté aj v druhej dvojici 2. – 4.

Pre náročnejších tanečníkov je ešte jeden motív: Jeden chlapec sa zavesí nohami v páse kamaráta stojaceho rozkročmo čelom k nemu; záklonom a pádom nazad prestrčí hlavu medzi nohy a rukami sa mu vzoprie na päťkách. Stojaci sa zatiaľ predkloní, ruky oprie o zem v podpore ležmo a dá sa do pohybu.

Na kone

Netanečná chlapčenská hra, ktorá sa najviac hráva na lúke pri pasení. Pri nej chlapci znázorňujú kone a furmanov. Ku hre je potrebné najmenej 2 m dajakej šnúry, ktorá slúži k napodobneniu oprát. Podľa vôle hrajúcich sa chlapcov rozdelia sa na furmanov a kone. Kone môžu byť samostatné (po jednom), alebo vo dvojiciach a viacej - podľa toho, aký dlhý majú špagát.

Furmani si potom zapriahajú kone tak, že im špagát prevlečú poza šiju a popod pazuchy dozadu; tak, aby oba konce špagátu zostali na rovnakej

úrovni. Takto zapriahnutí behajú po lúke; pritom znázorňujú beh, cval, ťah, poslušnosť povelu atď. Po tomto si to obyčajne zasa vymieňajú.

Zhadzovanie z koní

Chlapčenská hra, ktorá sa hrávala na lúke pri pasení. Cieľom hry je ukázať šikovnosť v zotrvávaní na koňoch.

Dvaja chlapci v podpore kľačmo sa skoro dotýkajú zadkami a sú hlavami od seba (vytvárajú koníky). Na nich si naproti seba skrčmo sadnú dvaja chlapci čelom k sebe. Ten, ktorý je ľavým bokom k divákovi, si dá na ľavú tvár pravú ruku dlaňou von, druhú napriahne k rane. Ten druhý si to dá opačne. Po tomto sa snažia jeden druhého zraziť z koníka úderom napriahnutej ruky. Každý udiera iba raz, nie viackrát za sebou. Ten, ktorý nebijе, sa môže uhnúť do strany; pritom musí dať pozor, aby aj nezletel na zem!

Na richtára

Väčšinou chlapčenská hra, ktorá sa najviac hrávala pri drápačkách.

Úlohou bolo uhádnuť, kto z prítomných udrel zohnutého po zadku. Prítomní si vyvolia medzi sebou richtára, ktorý spraví stoj rozkročmo a vyvolá niekoho, aby sa zohol. Pri tom mu drží rukami hlavu a zároveň zakrýva oči, aby nič nevidel.

Potom niekto z prítomných udrie zohnutého po zadku, na čo sa ten narovná a háda, kto to bol. Keď uhádne, tak si vymenia úlohy, ak však nie, zohne sa a pokračuje sa vo „vyplácaní“ ďalej.

Na husárov – preťahovanie jazdcov

Je to chlapčenská lúčna hra, v ktorej ide o napodobnenie preťahovania jazdcov.

Dvaja chlapci v podpore kľačmo s nohami k sebe sa dotýkajú chodidlami. Na nich si vysadnú jazdci (chrbtami k sebe) a zakvačia si nohy popod pazuchy koní. Jazdci vzpažia, zaklonia sa a chytia sa za ruky. A až teraz sa začne vlastné preťahovanie. Kone sa začnú rozliezať od seba. Týmto sa jazdci dostanú do hlbokého záklonu a preťahujú sa. Ktorému sa podarí pretiahnuť toho druhého na svoju stranu, alebo stiahnuť z koňa, ten sa stáva víťazom.

Na žandárov a kmínov

Je to skôr chlapčenská hra na naháňačku vo voľnom priestore. Úlohou hry je, že žandári musia za každú cenu pochytať zlodějov. Určité množstvo chlapcov sa rozdelí na polovice, z čoho polovica je žandárov a polovica zlodějov. Žandári sa potom snažia pochytať zlodějov. Ešte predtým si urobia plán, koho chytia prvého, a akou taktikou na zlodějov pôjdu. Medzitým sa zloději môžu aj poschovávať, ak to terén dovoľuje. Po pochytaní zlodějov si zasa vymenia úlohy.

Na kapelníka

Spoločná hra chlapcov a dievčat, ktorá sa väčšinou hráva v nejakej uzavretej miestnosti. Cieľom hry je vyskúšanie si zrakovej i sluchovej bystrosti. Deti sa dajú do kruhu, z ktorého sa jeden vyberie za dvere. Medzitým si kruh zvoli medzi sebou kapelníka, ktorého poslaním je meniť hudobné nástroje. Keď sa jednotlivec vráti spoza dverí, postaví sa do stredu kruhu a pozorne sleduje a počúva, ktorý nástroj kruh napodobňuje. Po chvíľke kapelník mení nástroj. Keď ho odhalí (ten čo je v kruhu), tak

potom si vymenia s kapelníkom úlohy. Znovu odchádza za dvere atď. Pri hre sa nástroj napodobňuje hlasovo, aj pohybom rúk.

Poľovník a zajace

Spoločná hra chlapcov a dievčat na voľnom priestranstve na naháňačku, pri ktorej sa snaží poľovník chytiť jedného zo zajacov, s ktorými si potom vymenia úlohy. Hra je výhodná pre viacero detí, ktoré si vytvoria tri alebo viac krúžkov s ľubovoľným počtom členov. Do stredu krúžkov sa postaví po jednom zajacovi. Ďalej si zvolia poľovníka a ešte jedného zajaca, ktorý je mimo krúžkov. Krúžky majú za úlohu chrániť zajaca pred poľovníkom, keď ho už dobieha. V tom momente zajac vbehne do krúžku, ale zároveň musí z neho vybehnúť ten, čo bol v strede; toho sa snaží potom poľovník chytiť.

Krpecový

Chlapčenská hra bez hudobného sprievodu. Hrala sa na lúke pri pasení - pre zábavu. Cieľom hry je vyskúšanie si šikovnosti a ohybnosti. Dvojice v sede rozloženom, čelom k sebe a tesne pri sebe. Každý má v ruke krpec, alebo to, čo má obuté. Alebo len dajakú paličku. Zrazu jeden z dvojice sa preválí nazad, až sa mu nohy dotýkajú za hlavou zeme. Druhý sa súčasne predkloní a snaží sa udrieť tým, čo má v ruke toho druhého po zadku. Po udretí robí to isté ako jeho protivník, ktorý sa snaží odplatiť mu pacnutie po zadku.

Stop sloboda

Je to spoločná hra chlapcov a dievčat (na naháňačku), v ktorej panuje zákon, že ten, ktorý je naháňaný a nemá iné východisko (nechce byť chyte-

ný), môže sa okamžite zastaviť a povedať "stop"! Po tomto však musí stáť na mieste dovtedy, pokiaľ mu niekto z voľne behajúcich dotykom nedá "slobodu". Koho chytí pred vyrieknutím "stop", s tým si potom vymieňa úlohu.

Keby mali všetci „stop“, ide chytať ten, ktorý si ho dal ako prvý.

Koza a záhradník

Spoločná hra na naháňačku, pri ktorej si vyvolia záhradníka. Všetci ostatní sú kozami, ktoré chodia záhradníkovi do záhrady robiť škodu. Záhradník sa snaží kozy pochytať. Ktorú chytí, tá je zajatá a spolu potom chytajú tie ostatné až do poslednej.

V poli sa treba aspoň tmoľiť.

Také je to stále, jak rosa na tráve.

Tráva sa seče, keď je v kvete.

*Lúčka je jak tá krava vďačnučka,
pekná jak žriebä, užitočná ako ovca.*

Aká tráva, taká seč, aký človek, taká reč.

Tráva a nešťastie vo dne v noci rastie.

*Zeman je taký beťár, že ten v lete založí kepeň
a po zobratí otavy až do jari trávnik.*

Bošáca

Čo z toho, keď sa núka deva hluchá, kosa tupé, tráva suchá?

V dávne vraj tie hrable skazu vzali, čo k sebe nehrabali!

Na lúke jedna tráva je taká, že keď človek na ňu stúpi, tak zablúdi, ale je i taká zelina, od ktorej krava krvou dojí.

Keď koscovi spadne kosa z kosiska pri kosení, vtedy kosec odťal zelinu, ktorou bársaký zámok otvorí, keď sa ho ňou dotkne. Ak túto odťatú zelinu chce nájsť medzi trávou, musí všetku tú trávu vziať a na vodu pohádzať, zelina, ktorá pláva hore vodou, je ona kúzelná zelina.

Pavol Socháň

Viazanie gazdu na lúke

Keď príde gazda na lúku, zbehnú sa hrabačky okolo neho a jedna obviaže ho šatkou alebo stužkou okolo pása, začo musí im dať niečo na sprepitné, aby si mohli spraviť "dobrú vôľu", Tento zvyk "gazdu viazať" je všade na Slovensku.

Pavol Socháň

„Odpovedám na váš dotaz vo veci zaslania textu a tanca Bleši a žabák.“
Píše 25. 4. 1977 M. Vitovcová. „Uvedené tance získali deti v rámci vyhľadávania ľudových tradícií v našej obci Saštín-Stráže. O blešom tanci sme sa dozvedeli pred dvoma rokmi od 92 ročného pána Bakiča, overili sme si ho u viacerých starších občanov. Text piesne nám naspieval 83 ročný Anton Macháček:

/: Buecha skáče:/

/: na vús snopy hádže:./

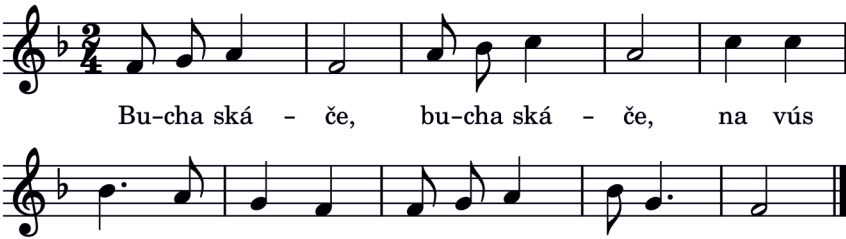
/: Buecha leze,:/
 /: čaškú fúru veze.:/
 /: Aj veš leze,:/
 /: do mlyna réž veze.:/

Ondrejka, 1985:41

Bleší tancovali zvyčajne iba deti a pripisujú ho priamo k jednému miestu v našej obci, ktorému sa hovorilo Na pažici. Bolo to miesto za obcou, lúka, kde chodili najmä chudobné deti, pásavať husi a tu sa potom i hrali a tancovali. Pieseň má žartovný, bájkový text, čo deti spievali, aj znázorňovali. Tanec dopĺňali pokrikmi a vyčítaním. Podľa rozprávania pána Bakiča boli deti také vynaliezavé, že im nestačili iba tradičné prvky, ale stále si ich dopĺňali. Na pažiti bol iba jeden strom. Vymysleli si, že na túto melódiu budú skákať zo stromu; deti spievali Blecha skáče ... a najšíkovejší chlapci skákali zo stromu. No a tak pri zoskoku si jeden jeho kamarát zlomil i nohu ... Deti veľmi radi počúvali jeho príhody z detstva.

Žabák tancovali, podľa prieskumu detí, aj v okolitých obciach. Boli sme v obciach Borský Mikuláš, Štefanov. Občania poznali tento tanec, odlišnosti boli iba nepatrné, a to v melódii.“

Andante

Bu-cha ská - če, bu-cha ská - če, na vús
 sno - py há - dže, na vús sno - py há - dže.

J. Kučerková zaslala v roku 1983 zoznam niekdajších tancov zo Sekúl. Niektoré aj charakterizovala:

- tapšaný (valčíkový, párový),
- kovársky (párový tanec pracovnej témy v polkovom rytme),
- šotýšpolka, štajriš (hudobne na spôsob spomalenej mazúrky),
- kvočkový a strašák (dva žartovné tance, ktoré sa tancovali najmä na druhý deň svadby na poprafkoch),
- trasená polka, polka na šest,
- verbunk (mládenecký, chlapecký tanec),
- houáň / hulán (párový tanec v 4/4 takte),
- židovský (traseno polkový tanec žartovného rázu),
- opluvanec (iný typ židovského tanca; pomalší),
- žabák (žartovný mládenecko-chlapčenský tanec),
- Stojí hruška (dôstojný krokový a klaňavý tanec dvoch častí),
- zdvíhaná (oslavný tanec 3/4 taktu; v jednej časti mládenci dvíhajú do výšky toho, kto zaplatil spoločnú útratu).

Kvočkový tanec

Jedno z dievčat je kvočka; pravou rukou si chytí šatku na hlave, nad čelom a urobí si zo šatky zobák, ľavou si chytí vzadu sukňu a vystrie pažu za chrbtom - to je chvost. Kráča do rytmu ako sliepočka, v 8. a 9. takte zobne na každé kvok zobákom do zeme, pobehe , zobne – trikrát sa opakuje; potom na ďalší text sa pripoja za ňou do zástupu kuriatka – ostatné dievčatá. Všetko sa opakuje ako prvýkrát.

Na ďalšiu časť piesne pribehne kohútik, obieha s pažami upaženými dolu okolo sliepočky a sľubuje jej nové topánky, ak bude k nemu milá, no potom hneď ruší svoj sľub. Na slová „kúpim ti nové boty“ sa jej ukláňa, na slová „a, a, a“ sliepočka aj kohútik si striedavo kvoknú a postavajú sa, potom kohútik chytí sliepočku pod pazuchu a ostatný text sa s ňou krúti. Ak je kohútik malý, sliepočka sa krúti v podrepe, čo pôsobí komicky.

*A kurence sú za ňú, sú za ňú,
na dvore je dnes paňú,
kvok, kvok, kvok.
/: Kvo-kvo-kvo, kvok.:/ 3x
Kohútek sa čeperí, čeperí, čeperí,
slepička mu uvjerí, kvok, kvok, kvok.*

*/:Kúpim ti nové boty!:/ 3x
Á, á, á - /: chodz bosky jak já!:/ 3x*

Ondrejka, 1985:6 – 7

Moderato

I-de kvo-čka kvok, kvok, kvok, kvok, kvok, kvok,
ro-bí pje-kný rov-ný krok, rov-ný krok.
Kvok, kvok, kvok, kvok, kvok, kvok, kvok,
kvo, kvo, kvo, kvok. Ko-hú-tek sa če-pe-rí,
če-pe-rí, če-pe-rí, sle-pi-čka mu u-vje-rí,

Andante

kvo kvo kvok. Kú-pim ti no-vé bo-ty! Á, á,
á, chodz bo-sky jak ja, chodz bo-sky jak ja,

Kovářsky

Páry v čardášovom držaní sú v kruhu, pohyb je v tanečnom smere, Takty 1. - 10. „trasená polka“ (prípadne „chodená“), takty 11. -14., tanečník kľakne ľavá noha vzadu, pravá vpredu, na pravé stehno si položí ľavú päť a pravou napodobňuje úderý kladivom na každú prvú dobu v takte, zároveň pokročí. Tanečnica cúva v tanečnom smere drobnými krokmi a na každú 2. dobu v takte napodobní zásterou dúchanie kováčskeho mecha.

Tanec sa opakuje; strednú časť možno upraviť tak, že si tanečník kľakne a pri napodobňovaní práce sa nepohybuje, aj tanečnica stojí. Záver tanca je jeho prvá časť v zaradení dielov piesne: A – B – A – B –...A.

Ondrejka, 1985:91

*A: Železo v ohni sa rozžeraví, rozžeraví, rozžeraví,
a kovár ten zas z ňeho niečo spraví, niečo spraví, spraví.*

B: Buchy, buchy, ťuky, ťuky už mja bolá obje ruky!

*A: A já mám šuhajka, je kovárem, je kovárem, je kovárem,
a on je ve svéj vyhni hrubým pánem,
hrubým pánem, pánem.*

B: Buchy, buchy, ťuky...

Allegretto

Ko - vár to že - le - zo do - bre ku - je,
ná - ko - vu trí - ska a hu - bu du - je,

do - bre ku - je, do - bre ku - je, na hu - bu du -

Fine

je, du - je. Ťu - ky, ťu - ky, bu - chy, bu - chy,

D. C. al Fine

do - bre ču - jem, nej - sem hlu - chý!

Strašák

Tancuje jeden pár. Chlapec a dievča prichádzajú tanečným krokom z dvoch strán oproti sebe. Dievča trasenou polkou, chlapec verbunkom (preskok dvojkraký s rukami nad hlavou, v jednej drží klobúk. Na slová „ha - ha - ha“ si priloží klobúk pred tvár, tromi veľkými krokmi ide smerom k dievčaťu, aby ho postrašil. Dievča sa akože „bojí“, no v 2. slohe „naberie odvalu“ a strašenie chlapcovi vráti.

Tretia sloha má text, ktorý nie je celkom vhodný pre deti; dá sa použiť pre mládežnícky súbor. Počas tejto slohy môže byť trasená polka v páre (znovu čardášové držanie) alebo polka na šesť, ak sa hudba zrýchli.

V Sekuliach je zaujímavé, že v párovom držaní ani mládenec ani dievka nedržia partnera celými dlaňami. Mládenec má ruky asi pod lopatkami tanečnice vtočené tak, že sa dotýka len palcom a ukazovákom; podobným spôsobom má partnerka položené ruky na jeho pleciach v mieste, kde má tanečník pruslek, aby mu nepokrčila dudy na košeli. Lakte sú trošku od tela, vzájomne sa nedotýkajú! Tanečník drží partnerku týmto spôsobom preto, aby ju dlaňami nezašpinil a laktami ju zároveň chráni pred nárazmi iných párov. Starší tanečníci sa z toho istého dôvodu aj prihrbia, aby tanečnicu chránili zo všetkých strán.

*Ale dzíľča sa nebojí, sa nebojí,
pred mátohú smjeuo stojí, smjeuo stojí,
Hi-hi-hi,
nebojím sa mátohy,
nebojím sa mátohy!*

Ondrejka, 1985:101

Animato

 I - de Ja - nek dúl s ko - pe - čka, dúl s ko - peč - ka

 a pro - ci ne - mu dzí - ve - čka, ej, dzí - ve - čka,

 ha - ha - ha, dzíf - ča já sem má - to - ha,

 dzíf - ča já sem má - to - ha!

S počiatkom žatvy prepelica, keď vidí, že sa musí z obilia vystahovať, na Myjave narieka:

*Prepelica podpoluje, svojim dietkam vypravuje:
Deti, deti, bude psota, neni chleba, ani snopa,
role zožnú, lúky skosia, moje deti trpeť musia.*

Pavol Socháň

Na Myjave prepelica ženca víta: Pod polom, pod polom!

*Tadama, tadama, zabili Adama,
zabili ho v reži, tam Adamko leží.*

Holub za pšenickou – šuhaj za dievčicou.

Kto chce žať, musí siať.

Dobre veru pri panákoch obilia klásky zbierať.

Na deň Samuela /26. 3./ mlynár „nové“ mele.

*Kde chlieb začínajú?
Od kraja!*

*Chceš chleba? – Daj!
A robiť? – Jaj!
Tancovať?
Ako rád: Hopsasa, len ta sa - no robiť nedá sa!*

*Na deň Mórica /22. 4./ neseje sa pšenica,
bo narastie ohnica.*

*Jesenná oračka polovičná hnojčka.
Zanechám ťa na Michala (29. 9.),
aby si ma pamatala, háj - hora frajerečka moja!*

Myjava 1976

*Po Michala /29. 9./ tráva už rásť nechce,
čo by ju zo zeme ťahali kliešte!*

*Hovorí podzim: Pekným osením pole odívavam;
a jar zas: Ved'sa ja podívam!*

Anna Pastorková (narodená 1984) z Moravského Lieskového–
Bučkovca, nadiktovala v roku 1961 riekanky z Moravského Lieskového:

*En ten týny de sú mlýny?
Ja mlýny nevidel,
ja videl raka, on do potoka.
On bopky hádzal,
on bopky sádzal
andeličky, na paličky,
máre, fáre, bum!*

Chytili sme kohútika

Chlapci a dievčatá si stanú do kola okolo kohútika, chytia sa za ruky a krúčia sa v smere pohybu hodinových ručičiek. Postupujú chôdzou a okrem stredného spievajú:

*Chytili sme kohútika,
zavreli ho do košíka,
Dajte pozor na košíček,
uletí vám kohútiček!*

Melódia je temer totožná s onou v piesni „Zjedzte ma vlčky, zjedzte“. Po dospievaní kričia „letí“ a čupnú si, lebo kohútik sa snaží z koša detí popod ich ruky vyletieť. Tiež sa snaží ponad ruky prekročiť, a preto deti vstávajú. Keď unikne, ustanoví za seba nového kohútika a hra sa opakuje aj toľko ráz, koľko je detí v kolese.

DFS Kopaničiarik – Myjava 1975

Kubo velí

Vedúci dáva rôzne príkazy a účastníci ich plnia alebo neplnia. Podľa toho, či pred príkazom vysloví formulu „Kubo velí“. Ak niekto poslúchne aj bez onej formuly napr. Ďuro velí skákať, z hry vypadáva.

Nožnice

Všetky deti okrem jedného si vyryjú do zeme po veľkej kružnici menšie krúžky, v ktorých potom stoja. Zvýšený stojí zhruba medzi krúžkami a pýta sa: „Kde sú mi nožnice?“

Hráči kričia „tu, tam, hentam“ a prebehujú do iného krúžku. Počas nevyhnutnej výmeny miest sa i nožničiar snaží zaujať niektorý z voľných krúžkov.

Nešikovný hráč, ktorému sa žiaden krúžok neušiel, vyvoláva znovu: „Kde sú mi nožnice?“

Gbely 1975

Rúčky nad jamkou

Lopta sa položí na zem a hráči vystrčia zo stlačeného kolieska ruky nad ňu. Pred začiatkom si hráči ustanovia pre seba názvy zvierat alebo miest. Hráč stojaci naboku zakričí meno zvieraťa mesta a príslušný hráč berie loptu a hádže ju do rozbiehajúcich sa hráčov. Ak trafi, hádže trafený, a tak sa striedajú, kým niekto v cílení neschybí. – Ten má zlý bod.

A. Kovalská, Gbely 1975

Zhadzovanie z lavičky

Je to súčasné prebíjanie sa chlapcov, ktorí si v dvojici sadnú proti sebe na lavičky a s nohami hore položenými sa striedavo plieskajú po nadstavenej dlani. Kto druhého zrazí, je víťaz.

Myjava 1975

*Volado sa objesiu. Kto?
(Jehua na cvému.)*

*Volado sa utópiu. Kto?
(Cukr v kávyje)*

*Rachta, rachta, rachta,
roztrhaná puachta,
po svjece to bjehá
rozumu to nemá. Co je to?
(vjetr)*

*Išeu muž ze ženú, bratr ze sestru a dva švagré.
Kolko ich byuo?*

(Tre - muž, žena a jej brat.)

Sekule 1974

*Išeu do lesa, jazdec uťau tam dreva,
jak palec na dvje kopyta na dvje koryta a
škrideuku na hrnec.*

(žalud)

*Nekaká to, neščí to,
ked to chycí piščí to?*

(reťaz)

*Mám ja taký domeček,
co je plný koleček.*

(hodiny)

Najprv mlátia, potom platia.

Len pre zrno robia cepy po slame hrmot.

*Poviem jak sa vraví: To je márne
jak mlátenie Čákyho slamy!*

Bogdál

Deti sa striedajú v napodobňovaní letu a chôdze bociana pri riekaní:

*Leť, bogdále do chalupy,
zaklopaj tam cupi-lupi,
do kolébky polož decko,
my ti dáma za to všetko,
do zobáka starú žabu,
na prídavek starú babu!*

Na čerta

Zapichne sa palica do zeme. Uviaže sa na ňu šnúra (2 m) a k palici sa dá záloh. Čert ho stráži. Drží sa za šnúru a behá dookola. Deti sa ho snažia uchmatnúť. Keď ho niekto uchmatne, musí dať čert nový záloh. Ak však čert chyť niektoré z detí, musí dať záloh chytené dieťa a je čertom ono. Keď je tam veľa vecí zhromaždených, dávajú sa tresty a zálohy sa vracajú.

A. Telcová Mokrý Háj, asi v roku 1947

Na hastrmana

Niektorý z chlapcov zabočí do priekopy a volá: „Chcete sa hrať na hastrmana?“

Dievčatá: „Áno!“

Hastrman: „Ale nesmiete mi poplašit rybičky!“

Dievčatá začnú obiehať priekopu, ba prebiehajú i cez ňu hovoriac: „Hastrmana doma není, jel on do hor pro kameni. Pro kameni, pro široké, pro to dífča modrooké.“

Hastrman chytá vo svojom rajóne dievčatá. Tá, ktorú chyť, je jeho zajatkyňou - rybkou.

Oľga Straková (narodená 1941) z tej istej obce opisuje hru „na hastrmana“ tak, že hastrman sa z hráčov vopred určil. Prebiehajúci cez jeho priekopu mu spievali:

*Hastrmane, tatramane,
daj kožu na buben!
Budeme ti bubnovati,
až pôjdeš z vody ven!*

Keď bol hastrman šikovný a chytil niektorého z hráčov, zase išiel za hastrmana chytený hráč, a tak to šlo dokola.

Mokrý Háj

Na pastúškov

Je strážca polí hotár a pastierici. Tí praskajú bičíkmi a chlapia sa:

*Nebojím sa hotara,
ani jeho kocara,
ale jeho palice,
ktorá bije velice!*

Hotár vybehne a naháňa ich. Koho chytí, toho vyplatí paličkou.

Mokrý Háj

Na Jakuba

Chlapci i dievčatá utvoria koleso, v strede ktorého sú dvaja vyvolení. Zaviazajú im oči a hľadač sa pýta Jakuba: „Jakube, de si?“

Jakub: „V lesi.“

Jakub poslepiacky uniká, hľadač ho podľa sluchu, lapá. Túto veľmi

zábavnú hru sa v Sekuloch hrávali asi pred štyridsiatimi rokmi (v roku 1933).

Sekule

Klačí dzífča

Dievčatá utvoria koleso, v jeho strede klačí jedno so zaviazanými očami. Okolo nej začne chodiť ľubovoľná kamarátka a ostatné spievajú:

*Klačí dzífča utrápené,
očka má zaslepené,
druhé chodí kolo nej,
ona nevie, kto to je!*

Obchádzajúce dievča poklope klačiace po hlave, a tá hmataním zisťuje, o koho ide. Ak neuhádne na prvý raz, dievčatá spievajú:

*A ona to neuhádua,
nech to háda ešte raz!*

Keď však uhádne, zaviažu oči klopkajúcemu dievčaťu a na obchádzanie sa potajomky určí ďalšie.

Na róty

„Keď sme chodili do školy, hrávali sme sa na róty. Štyri dievčatá si stali do každého rohu pod bránu a zo šesť nás išlo do stredu. Tie štyri nás v strede trefovali loptou. Tá, ktorú trafili, išla von a tá posledná, čo ostala v strede, vyhrala. napr. jablko, orech, kúsok chleba. Musela to dať tá, čo bola trafená.“

Oľga Straková, nar. 1941, Mokry Háj

Na strniskách

Pri vypásaní strnísk deti napodobňovali husie i husiarske pohyby skandujúc:

*Babule, šibule,
napásajte vole!
a keď napasete,
domu ponesete,
jako žbán, jako žbán,
červený, zelený tulipán!*

Rozličné sady úkonov škôlky sa realizujú so skalkami, (podkovnými šróbami), s čriepkami, loptami, šnúrami a najnovšie i gumami.

A. Ivánková, Mokrá Háj

Opisy niektorých došli aj do Osvetového ústavu:

*To sú hody, naše hody, (V Sekuliach 8.9.)
podzme dzeci na tý hody!
Hojaja, hojaja,
tancovat do rána, hojajaja!*

*Ked sme došli na výzvtedy,
podzivat sa na tý hody,
muzika nehráua,
volade ostaua,
hojajaja!*

*Hrali dudy, pod kaduby, já sem ich vidzeua,
dávali mi perníkára, já sem ho nesceua!*

*Hrali dudy, pod kaduby, ja sem ich vidzeua,
dávali mi aj sedláka, teho sem už sceua!*

*Sedlák vezme do mlýna, a je sýta rodzina,
/:teho sem už sceua!:/*

Chlapec kričí posmešne: „A že aj žebráka!“
Dievča odpovedá spevom:

*Aj teho bych sceua! Žebrák vezne palicu,
doneše krajícu, /:aj teho bych sceua!:/*

Spev chlapcov:

*My zedníci, my sme chuapci, najkumštovnejši,
Stavjáme pječné domy, písek, vápno, kameni,
že v nich možu, prebývať aj najvječí páni.*

Rytmus vyťukávajú kladivkami.

Spev dievčatá:

*Dávali mi aj zedníka, teho sem nesceua!
zedník bere užicu, kmáše ženu za šticu,
/: teho sem nesceua!:/*

Spev chlapcov:

*/: Jaké by to hody byli, keby sme sa nepobili?:/
Tí by koc za nic nestáli, ani by sa nerátali!*

*Cukr jedua, kávu piua, aby byua pječná bíua,
a na hody v kúce stáua, ani raz netancouaua!*

*Išli sme na hody, byuo nás jedenást,
išli sme z hodu dom, chybovau jeden z nás!
Počkajte, počkajte pri ten nízkej seči,
nech sa spočítame, či sme tady šeci!
Neni tu Janička, kamaráda mého,
leží u vodičky, šabla vedua neho.
Hody, hody, hody, narobili škody,
zabili Janička u studenej vody!*

*U muziky vyskakujem, doma hrnce neumyjem,
u muziky dzupy, dzupy, doma hrncú plné kúty!*

*Napijem sa vody,
tá nám neuškodí!
Lutajla, lijalijs,
tá nám ne - a lutajla,
voda neuškodzí!*

Spev - rozchod s tancom:

*Podme domu, podme domu,
už je čas, už je čas,
už mamička medzi dverma,
čeká nás, čaká nás.
bude virgas, bude bitka veliká,
tak sa skonči tá hodová muzika!*

Kača (25.11.) na ledze, Vánoce na buace.

Sekule 1974

*Vinšujem vám všetko zlé – čím ďalej mať od seba,
a tiež nešťastie - ďaleko, sťa zem od neba!*

Keď gazdiná pečie vianočné báľeše (koláče) a prvý kus jej paholok alebo syn ukradne a zje, bude šťastlivý, keď pôjde v lete v noci, lichvu pást, hajný ho nechytí.

Lopašov. P. Socháň

Pred štedrou večerou na Myjave gazda i gazdiná pri svetle, donesie do izby na stôl pod plachtu zo všetkého obilia.

P. Socháň

Keď v Sekuliach z pece vybrali prvé vianočné koláče, vzali ich dievčatá do záster a behali s nimi po všetkých kútoch so slovami:

*De kvočka, tu kvočka
chcem sa jej kureniec dočkať!*

To vraj, aby sľepky skoro sedeli, aby boli skoré jarné kurence! Gazda potom prikázal deťom, aby šli aj stromky potriať, podnietiť ich k štedrej úrode:

*A ty, stromku, hore staň,
šchedrý večer došeu k nám!*

Potom všetci spievali koledu.

Mládenci zvykli štefanskou obchôdzkou napodobňovať hľadanie služby. Na pleci mal každý srdcový koláč ozdobený zrkadielkom a stužkami. Príchod sa spája so spievaním:

Ondrejka, 1976:171

Andante

Na Šte - pá-na, na Šte - pá-na hle-da - jú si

chua-pci pá - na a dziv - čen-ce ho - spo -

dy - ne, to sa vše-ckým do - bre ži-je,

do - bre sa nám ži - je!

Literárne pramene

- Ondrejka, K.: Deti deťom I. – OÚ. Bratislava 1974.
Ondrejka, K.: Deti deťom II. – OÚ. Bratislava 1975.
Ondrejka, K.: Deti deťom III. – OÚ. Bratislava 1976.
Ondrejka, K.: Deti deťom VIII. – OÚ. Bratislava 1981.
Ondrejka, K.: Deti deťom IX. – OÚ. Bratislava 1982.
Ondrejka, K.: Deti deťom X. – OÚ. Bratislava 1984.
Ondrejka, K.: Deti deťom XI. – OÚ. Bratislava 1985.
Ondrejka, K.: Materiály z výskumov tradícií Západoslovenského kraja, KOS, Bratislava 1978.
Socháň P.: Starobylé zvyky slovenských roľníkov pri poľnej práci. Bratislava 1930.

Zostavil:	PhDr. Kliment Ondrejka
Autorsky prispeli:	Štefan Jeriga, Kopaničiarik, Myjava; Juliana Kučerková, Moravský Ján - Sekule; Elena Medvecká, Bratislava; Kliment Ondrejka, Bratislava; Sekulánek, Moravský Ján; Špringšic Štefan, Brezová; Vítovcová Mária, Šaštín-Stráže.

IHRAVÉ ČÍTANIE PRI RIEČKE MYJAVE

Zborník detského folklóru z Myjavy a okolia

- Zostavil: PhDr. Kliment Ondrejka, CSc.
Úvodné slovo: PhDr. Daniel Luther, CSc.
Zodpovedný redaktor: PhDr. Jozef Vozár, predseda prípravného výboru ZFMS Myjava
1. vydanie: Prípravný výbor ZFMS Myjava ako účelovú publikáciu
Západoslovenský krajský národný výbor – odbor kultúry a Krajské osvetové stredisko v Bratislave, Slovenská národné múzeum – Etnografický ústav v Martine, Okresný národný výbor – odbor kultúry a Okresné osvetové stredisko v Senci, Mestský národný výbor, Mestský výbor ZČSSP, Mestské kultúrne stredisko, Múzeum SNR v Myjave a Slovenská armatúra v Myjave
Rok 1. vydania: jún 1986
2. vydanie (elektronická publikácia) pri príležitosti festivalu MYJAVA 2021 vydalo Centrum tradičnej kultúry v Myjave v roku 2021
Pripravila a obálku navrhla: Katarína Mičicová
Fotografie: Vojtech Mihálik, Pavol Konečný
Miesto 2. vydania: Myjava

CENTRUM TRADIČNEJ
KULTÚRY V MYJAVE

